

זמן ברכת הלבנה

הקדמה:

מעלתה של ברכת הלבנה גדולה היא עד מאוד, עד שאמרו חז"ל שהמברך ברכה זו כמקבל פני שכינה. ברכה זו מטביעה בנו את ההכרה שכל דבר בעולמנו מקבל חיות מהקב"ה, כנאמר: "ולבנה אמר שתתחדש".

שאלה: חייל שאין עיתותיו בידו וחושש שמא ישכח או יאנס מלברך ברכת הלבנה, רשאי לברך כבר מראש חודש? עד מתי ניתן לברך ברכה זו?

א. סוף זמן ברכת הלבנה

הגמרא בסנהדרין דנה בסוף זמן ברכת הלבנה:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מא עמוד ב:

אמר רבי אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: עד כמה מברכין על החדש? עד שתתמלא פגימתה (שאינה תהיה פגומה כקשת קטנה). וכמה? אמר רב יעקב בר אידי אמר רב יהודה: עד שבעה, נהרדעי אמרי: עד ששה עשר. ותריייהו כרבי יוחנן סבירא להו (ונחלקו רק בפירוש דבריו). הא (רב יהודה) למיהוי כי יתרא (שתהיה הלבנה מלאה עד לחצי, וזה ביום השביעי), הא (נהרדעי) למיהוי כי נפיא (שתהיה עגולה ושלמה כמו נפה, וזה ביום הששה עשר).

❖ חשוב, האם ניתן להוכיח מדברי הגמרא ממהי ניתן לברך?

וביאר ה'כלבו' הטעם שלכולי עלמא אין לברך מששה עשר:

ספר כלבו סימן מג:

כי כל מה שתקרב הלבנה אחר חצי החדש לחמה יתכסה אורה ולכך מברכים על התוספת ולא על החסרון כי על הטובה יש לנו לברך.

ב. הכרעת ההלכה

חלק מהראשונים סברו שלכתחילה יש לחוש לשיטת רב יהודה:

ספר כלבו שם:

לכתחילה מברכין עד ז' ואם איחר מברך והולך עד י"ו (טז) ולא עוד.

אולם, רוב הראשונים הכריעו לגמרי כנהרדעי, כפי שכתב הכסף משנה:

כסף משנה הלכות ברכות פרק י הלכה יז:

א"ר יהודה עד ז' נהרדעי אמרי עד י"ו, ופסק רבינו (הרמב"ם) כנהרדעי **דברים נינהו** וכן פסק הרא"ש.

וכך כתב בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תכו סעיף ג:

עד אימתי מברכין עליה, עד י"ו (ששה עשר) מיום המולד, **ולא י"ז בכלל**.

מדברי השו"ע נראה שזמן קידוש לבנה הוא עד חמשה עשר יום מהמולד באופן קבוע, בהתאמה לכך שמחזור הלבנה הוא שלושים יום.

אולם, בגמרא מבואר שמועד חידוש הלבנה מעט מוקדם יותר:

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כה עמוד א:

אמר להם רבן גמליאל: כך מקובלני מבית אבי אבא: אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה (של יום), ושני שלישי שעה, ושבעים ושלושה חלקים.

מתוך כך, פסק הרמ"א על פי המהרי"ל:

רמ"א על השולחן ערוך הנ"ל:

ואין לקדש אלא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מן המולד.

❖ באר את יסוד מחלוקת השו"ע והרמ"א.

ישנם מפוסקי ספרד שחששו לרמ"א, וכך כתב האור לציון:

שו"ת אור לציון חלק ג פרק ד - דיני ברכת הלבנה הערה ו:

כיון דקיימא לן דאמרינן ספק ברכות להקל אף נגד דעת מרן... אין לברך לאחר חצי כ"ט י"ב תשצ"ג... ומי שלא בירך עד זמן זה יברך בלא שם ומלכות.

ג. תחילת זמן ברכת הלבנה

בגמרא לא מפורש מתי מתחיל זמן ברכת הלבנה. אולם, מדברי רש"י משמע שכבר מראש חודש ניתן לברך:

רש"י מסכת סנהדרין דף מא עמוד ב:

על החדש - על הלבנה **בהתחדשה**.

וכן פסק הרמב"ם:

רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה יז:

אם לא בירך עליה בליל הראשון מברך עליה עד ששה עשר יום בחדש עד שתמלא פגימתה.

וכך מובא בשם רבי חיים ויטאל, תלמיד האר"י ז"ל:

פרי עץ חיים שער ראש חודש פרק ג:

להרב חיים ויטאל ז"ל ברכת הלבנה אנו אומרים בראש חודש, לפי שאז היא מתחדשת.

ומבוארים דבריהם מלשון הגמרא בברכות המופיעה בחלק מכתבי היד:

אוצר כתבי יד תלמודיים ברכות דף נט עמוד ב:

אמר רב יהודה **הרואה לבנה בחידושה** אומר: ברוך אשר במאמרו ברא שחקים.

מאיך, כתבו תלמידי רבינו יונה:

תלמידי רבינו יונה מסכת ברכות דף כא עמוד א:

במסכת סופרים (פרק כ') אמרו מברכים על הלבנה משתתבשם, ופירשו בו כמה פירושים: יש אומרים עד מוצאי שבת שמברכין על הבשמים, ואין זה מתקבל כלל, דמה טעם הוא זה לתלות הדבר במוצאי שבת?... ונראה למורי הרב נר"ו (רבינו יונה) שפירש משתמתק מלשון 'לבסומי קלא' שרצה לומר נמתק הקול, הכא נמי רצה לומר **משעה**

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

❖ חשוב, האם אדם שבירך בטעות לפני שלושה ימים יצא ידי חובה?

יתר על כן, הורה הגרש"ז אויערבך:

הליכות שלמה ראש חודש פרק א הערה 108:

והורה רבנו דבדיעבד אם קידש הלבנה תוך ג' ימים יצא. ומכל מקום מסתימת דבריו בנשמת אברהם שם נראה לכתחילה לא יעשה כן אף בכהאי גוונא שמתיירא שלא יוכל לקדשה אחר כך.

וביאר הגר"א נבצל (תשובה בעל פה) שאין אומרים בזה 'כל שבדיעבד יצא, מותר בשעת הדחק לכתחילה', משום שאין מנהג כיום לברך מראש חודש. כעין זה כתב בשו"ת ציץ אליעזר:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן עז:

והרי אף אחד לא יכחיש את המציאות החיה שמעולם לא שמענו בדורות ובדורות שלפנינו וכו' שינהגו בכזאת לקדש בראש חודש, וכל חילוקי המנהגים המה רק אם לקדש אחר ג' או ז'.

ה. אמירתה במוצאי שבת

בעקבות הטור, כתב השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תכו סעיף ב:

אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים.

מבואר שיש להעדיף לברך במוצאי שבת יותר מאשר להזדרז בקיום המצוה מצד 'זריזין'. אולם, כתב תרומת הדשן:

תרומת הדשן סימן לה:

אם ליל מוצ"ש הבא, יהא לילות הרבה בחודש, שאם יהיה מעונן בו, וב' וג' או ד' לילות אחריו, יעבור זמן הברכה, כהאי גוונא אין להמתין עד מוצאי שבת, **דכל היכא דראוי הוא להסתפק, שתעבור המצוה, אין משהין אותה, אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר.**

וכעין זה הורה הרמ"א:

הרמ"א על השולחן ערוך הנ"ל:

ודוקא אם ליל מוצאי שבת הוא קודם י' בחדש, אז ממתינין עד מוצ"ש. אבל אם הוא אחר כך, אין ממתינין עד מוצאי שבת שמא יהיו ב' לילות או ג' או ד' עננים ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן.

ובהמשך לדברי המשנה ברורה לעיל, הוסיף וכתב:

משנה ברורה שם ס"ק כ:

אכן אם הג' לחודש הוא באחד מימי השבוע נכון להמתין עד מוצאי שבת הבאה וכפי המבואר בס"ב בהג"ה.

ו. הלכה למעשה

א. מנהג הספרדים לברך ברכת הלבנה לכתחילה רק בעבור שבעה ימים שלמים מהמולד, ומנהג האשכנזים לברך אף אחר שלשה ימים (ולכתחילה ממתינים למוצאי שבת). במקום צורך, רשאים הספרדים לברך ג' ימים אחר המולד.

ב. אין לברך ברכת הלבנה מוקדם יותר, אף אם בשל כך לא יברך כלל. בדיעבד אם בירך מראש חודש, יצא ידי חובה.

ג. סוף זמן ברכת לבנה חמשה עשר יום אחר המולד, ולמנהג האשכנזים מעט קודם לכן (כמפורט בלוחות).

שמתוק האור שלה ואדם נהנה ממנו שזהו אחר ב' ימים או ג', אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין האור שלה מתוק שאין אדם נהנה ממנו.

אולם, הטור קיים את הנוסחה הראשונה:

טור אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכו:

גרסינן במסכת סופרים אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ומברך.

הבית יוסף הביא את דברי רבינו יונה, והוסיף:

בית יוסף אורח חיים סימן תכו:

והר"י גיקטילי"א, בעל שערי אורה כתב בתשובה **שעל פי הקבלה אין לברך על חידוש הלבנה עד שיעברו עליה ז' ימים.**

הרמ"ע מפאנו הוסיף שיתכן לפרש את מסכת סופרים באופן נוסף:

שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן עח:

ולדידן קרוב לשמוע מאי עד שתתבשר? עד שבעה, לפי שפגמתה גנאי הוא לה ואז אינה נכרת כל כך, ועוד אי אפשר לשבעה ימים בלא שבת. וליל שביעי [נגהי דליל שמיני] ראוי לברך בו,

כמו כן, מעיד בעל חמדת הימים בשם האר"י ז"ל:

חמדת הימים חלק ב ראש חודש - ברכת לבנה:

קבלנו מאת רבנו האר"י שלא לקדש הלבנה עד לאחר ז' למולד, ואף אם חל מוצ"ש אחר ד' או ה' מהמולד לא יקדשוה כל שלא עבר עליה ז' ימים, וכן **ראיתי רבים מהבאים בסוד ה' האיתנים, לא חששו לא לטעם שלא להחמיץ המצווה ולא לטעם שרוב הצבור מתקבצים ולא לטעם שהם מבושמים.**

❖ חווה דעתך, לדעה הסוברת לברך רק לאחר שבעה ימים, האם בשעת הדחק יודו שאפשר לברך כבר מראש חודש?

ד. פסיקת ההלכה

פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תכו סעיף ד:

אין מברכין עליה עד שיעברו שבעת ימים עליה.

וכתב על כך המשנה ברורה:

משנה ברורה על שולחן ערוך הנ"ל ס"ק כ:

ורוב האחרונים פליגי על זה, ולדידהו על כל פנים **לאחר ג' ימים מעת לעת מעת המולד שנהנין כבר מאורה יש לברך עליה ואין להחמיץ המצוה.**

אולם, במקום הצורך כתב הגר"ע יוסף שניתי לברך כבר מג' ימים:

שו"ת יחווה דעת חלק ב סימן כד:

אנו נוהגים להקפיד בדרך כלל שלא לקדש הלבנה אלא לאחר שבעה ימים שלמים, וכדברי המקובלים ומרן השולחן ערוך... ובמדינות שעננים מצויים מאד בימי החורף, ויש לחוש שאם ימתינו להשלמת שבעה ימים מהמולד, יפסידו ברכת הלבנה מכל וכל, יש להורות להם שיברכו ברכת הלבנה מיד לאחר שלשה ימים, כדברי התלמוד והפוסקים, ראשונים ואחרונים.

והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל.
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב אודי שורץ רע"ן הלכה, רס"ן הרב עז קאפח רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: רב"ט ר' נועם שאול.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

